

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitæte, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Quis, paragraph. 1.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

„fortem accipi. affirmat Medina. Et
 „Divi Thomæ Interpretes q. 78. art. 1.
 „judicant, speculativè probabile. Sed
 „Dicastillus contradicit, & inquit:
 „mihi hæc sententia, & speculativè im-
 „probabilis & moraliter in praxi om-
 „nino videtur perniciofa. Videte cen-
 „sorium Catonem severo supercilio
 „doctrinam condemnantem, audite
 „tamen n. 254. sibi deinde esse contra-
 „rium &c. Hæc Caram.

a Caram. l. 2. Th. mor. d. 14. nu. 362. se-
 quiturque Med. apud Dic. lib. 2. de just. tr.
 10. d. 2. du. 11.

2. Equidem cum ad praxim animus
 meus sit semper intentus, ajo, hanc mo-
 lestiam in praxi esse adeo levem, ut in
 communibus commercijs parva, atque
 adeo nihil reputetur. ac propterea vix,
 & nè vix quidem b sit pretio compen-
 sanda.

b Dicastil. absolute hanc nostram sen-
 tentiam docet l. c. n. 251.

§. VII.

De Cooperatoribus cum usurario, &
 ejusdem pœnis.

1 DE cooperantibus cum usura-
 rio dictum est sufficienter li. 5.
 cap. 1. §. 4. à num. 42.

2. Quas autem pœnas obligationes
 que contrahant usurarij, qua ratione
 eorum bona remaneant obligata resti-
 tutioni, an dominium acquirant eo-
 rum, quæ per usuras acquirunt, quan-
 tum eorum hæredes debeant, & quo
 modo restituere, sunt res obviæ, & fa-
 cilè haberi ex doctoribus a possunt.

a Doctores apud Delugo d. 25. sec. 11.
 §. 2. & 3. apud Lessl. l. 2. c. 20. du. 20. & 22.

Dicastil. l. c. tota fere diss. 3 Bartol. à J. Fan-
 sto in spec. d. 26. à qu. 100.

TRACTATUS IV.

De circumstantijs restitutionis & con-
 causis &c.

CAPVT PRIMVM.

De novem circumstantijs restitu-
 tionis.

1. His versibus ex continentur.

*Quis? Quid restitues? Cui, Quantum?
 Quomodo? Quando?
 Ordine, quoque loco, qua causa excuset
 iniquum?*

§. I.

Quis?

PROfecto is restituere tenebitur,
 qui ad id astringitur à justitia. de
 qua re in tota hac materia de re-
 stitutione disputatum est; ita sanè. Ve-
 rum, quæ alibi locum commodum
 non habuerunt, hic subiicienda sunt,
 idemque faciendum in singulis propo-
 sitis circumstantijs. In hac ergo prima
 circumstantia docebimus, an restituere
 teneatur pauper fictus? & an religio-
 sus, ære alieno vel furto gravatus.

Pauper fictus.

2. Qui simulata a paupertate acci-
 pit elemosynam, peccat teneturque
 b ad restitutionem; ratio est. quia acci-
 pit sine titulo; cum enim interponat
 fraudem,

Nnn 3

fraudem, facit, ut deficiat finis, quo dominus movetur ad dandum, qui finis erat paupertas. Si fraus tamen caderet in modum, non vero in substantiam, posset elemosyna iuste retineri, quia, quoad substantiam, adesset sufficiens voluntarium; ut si quis elemosynam quidem tibi porrigeret, sed nisi fingeres paupertatem, non adeo promptè ac liberaliter. Atque ex hoc capite frequenter excuso veros pauperes, sed ultra modum suas necessitates exagerantes.

aa De hac re tota, præter authores mox citandos, fuse agit *Dicast. lib. 2. tr. 2. d. 6. d. 5.* b *Cast. l. 1. tr. 6. d. 2. p. 14. n. 5.*

3. Objicis. Qui fingens sapientiam virtutesque, accipit ab Episcopo beneficium, validè accipit, nec obligatur illud resignare, & qui ordinatur v. g. sacerdos sine patrimonio, vel in excommunicatione, validè initiatur, & tamen Episcopus, si scivisset veritatem, non concessisset beneficium, nec ordinasset; ergo pari ratione semper validè donabitur elemosyna in casu nostro &c. Respondeo, nego paritatem; nam Episcopus, quando actu confert beneficium vel ordines, absolute intendit hæc conferre huic determinatæ personæ, sic expolente recepta consuetudine, & bono Ecclesiastico, ne ordines & beneficia, sub infinitis fidelium scrupulis incerta essent; id quod non est in casu e mentitæ paupertatis. De mendicantibus ostiatim modicas elemosynas benignius loquitur Granado bb: in his enim (ait) non tam habetur ratio paupertatis, quam charitatis; unde dominus non censetur dare sub conditione paupertatis, sed absolute; quod sanè non ita se

habet in elemosyna notabilis quantitatis.

bb *Granad. 2. 2. contr. 3. tr. 11. d. 7. num. 7.*

4. Quid de paupere, qui pigritia vel etiam cupiditatis causa elemosynam poscit? respondeo, si verè est pauper, nec mortaliter peccat, nec ad restitutionem tenetur: non prius, quia otiositas illa, vel cupiditas, nisi aliud addatur, non pertingit ad gravem deordinationem: non posterius, quia constante paupertate, constat finis elemosynæ.

c *Bariol. apud Dian. p. 5. tr. 8. ref. 21. §. nota etiam.*

Quid de Eremita, seu serviente alicui Ecclesiæ? respondeo, licere huic vivere juxta suum statum ex elemosynis Ecclesiæ, illi tamen æqualiter providendo; quia qui altari servit, de altari & vivat: quod ex suo competenti victu Ecclesiæque cultu superest, possit eum dare, siue suis cognatis, siue extraneis, modo sint pauperes, & modo ex circumstantiis non appareat, donaria fidelium Ecclesiæ ornatui applicari: colligitur ex dictis.

5. At verò, cuinam injustè sic forè accepta sunt restituenda, dominone, an pauperibus, an locis pijs? respondeo, utrumque esse probabile, docet Vasquez ee; Domino, quia non dedit, nisi huic, ergo non alteri: pauperibus, quia, qui dedit, non respexit, nisi rationem veluti genericam paupertatis, & Christi Domini amorem; unde saltem regulariter non astrinxit intentionem ad hunc numero pauperem, ergo jam habetur voluntas ejus interpretativa dandi cuicumque alteri pauperi vel Ecclesiæ, nomine

nomine Christi. Illud adverte, si quis nam posse petere eum, qui filias habet facta nobilitate, dicendo v. g. se esse filium alicujus principis, accipiat aliquid, ut si hospitio magnifico exciperetur, obligari ad restitutionem domini, nec posse pauperibus, quia tunc motivum, ne in genere quidem, attingit paupertatem. Simile quid decernitur in similibus.

cc *Paq. opuscul. de elemosyna c. 5. §. 4. d. 1. quem sequitur Castrop. t. 1. tr. 6. d. 2. p. 14. num. 7. & Diana. l. c. ref. 23.*

6. Ex dictis potui primò cujusdam pauperulæ interrogationi responsum dare: asserebat illa, se elemosynis quotidianis summam constasse viginti-quinque aureorum, eamque servare pro necessitatibus fortasse inopinato superventuris: sciscitabatur ergo, an deinceps elemosynas sibi à fidelibus erogari solitas posset acceptare, immo an exposcere ipsi liceret, quibus viveret in dies, & quod ex iisdem superesset (supererat frequentissime) summæ illi à se positæ superaddere? respondi, modicam videri illā acquisiti cumuli quantitatem; quare non videri, eam jam excessisse fines paupertatis, ut non posset deinceps mendicare: per speratam autem pecuniam consequenti tempore acquirendam, tunc demum illam vetandam esse ab acceptatione, quando prudenti judicio, secundum ejus infimam status conditionem, non indigere amplius deprehenderetur: expendendo tamen necessitates moraliter proximas, non verò quascunque remotas; has enim etiam quicumque divites timere possunt, nec tamen valent titulo paupertatis elemosynam exposcere; concedit nihilominus Diana, f. elemosi-

nubiles, quas commode dotare non potest, etiam si non desint necessaria ad vitam suam, & filiarum utcumque sustentandam.

f. *Diana p. 2. tr. 1. miscel. ref. 8.*

Secundò ex dictis approbavi d. communem praxim, qua divites colligere alicubi solent stipem pro carcere inclusis, pro Xenodochijs, pro pauperibus. Nam etiam tum finaliter verè egentes sublevantur.

d. *Sanch. li. 7. in Dec. c. 24. n. 14.*

Vnum observa, si quis dives obligetur, aliquem pauperem alere, non posse pro ipso elemosynam petere: pater v. g. vel frater non potest elemosynam colligere pro filio, vel sorore pauperibus. Ratio est, quia ex eo, quod filius & soror gaudent patre, fratre divite, habent jus, quo ali ab ipsis debeant, ergo jam pauperes non sunt, pro quibus possit ab ijs, quibus incumbit, eos sustentare, elemosyna colligi, &c.

e. *Sanch. li. 1. in Dec. c. 14. num. 6.*

Religiosus are alieno vel furto gravatus.

7. Potuit hæc debita religiosus contraxisse ante professionem, potuit postea.

Ante Professionem.

Quoad prius, præmittitur, per se are alieno undecunque gravatum, non habentem, unde reddat, posse ad religiosam vitam suscipere. Ratio S. Thomæ est, quia hic putatur cedere bonis, quod facere posse, cuilibet liberum est; nec

est: nec enim obligatio, quamvis iuramento firmata, ad reddendam pecuniā, tanti est, ut fidelem privare possit bono tam superioris ordinis, quale est, Deo omnium Domino vitam addicere.

dd *S. Th. l. mox cit. alijque, quos citat. Sanch. l. 4. in Dec. cap. 19. num. 7. contra Molin. t. 3. d. 758. aliosque. ce S. Th. 2. 2. q. ult. art. 2. ad 3.*

8. Dixi primò, (per se) nam hodie adest Sixti V. ff. prohibitio, ne quis ingenti aere gravatus, vel reddendis rationibus obligatus & c. ad professionem admittatur: illam lege, cum moderatione Clementis, sed interim nota illud (ingenti)

ff *Sixtus V. cum moderatione Clementis apud Delugo to. 1. de just. d. 21. sec. 6. à num. 86. & Cast. t. 3. tr. 16. disp. 1. p. 7. §. 4. n. 10. & Dicastil. loco mox citando.*

9. Dixi secundò, (non habenrem unde) nam si habet, quod debet, relinquere debitoribus opus erit: perinde enim facit, qui bonis cedit: addunt aliqui g, si intra breve tempus, puta, unum vel alterum annum possit, manendo in saeculo, creditoribus satisfacere, obligari non statim ingredi Congrua doctrina, sed nequaquam obligans. Ratio est duplex; altera ducitur ex expressa autoritate S. Th. loco citato, quæ ad faciendam nostram sententiam probabilem, sufficiens est. Altera ducitur ex ipsa natura religionis, quæ non habet solam bonitatem cæterorum consiliorum. ob quæ fateor, non posse negligi satisfactionem debitorum, maxime ex delicto: neque enim posset quis, ut orationi vacaret, ut Xenodochio serviret, relinquere satisfactionem ex iustitia, quæ fortior est; sed habet

etiam status religiosus bonitatem longe superiorem, nempe se in servum Dei perpetuo mancipare: ut semper existimata sit professio cujuscunque religionis maximum ac summum, quod possit homo ex se Deo tradere: nam vitam, cum ejus homo dominus non sit, tradere ex se non valet. Hinc ergo fit, ut irrationabile sit, tantum bonum velle à quocumque debito retardari; dico (quocumque) nam si violasti virginem, v. g. sub spe conjugij, merito ab ingressu religionis retardaberis, quia in violatione non agitur de debito rei pecuniariæ, sed de debito circa assumptionem status, quem sine nota non poterit suscipere virgo illa, nisi mediante statu matrimonij à te suscepti; cum igitur hic concurrat susceptio status tui, quem præendis in religionem, & status matronij, quem virgo præten- dit (nisi volens remittat) non est mirum, quod prævaleat status matrimonij, puta, in favorem virginis affecta à te illa injuria. At in debitis pecuniarijs, cum concurrat solutio alienæ pecuniæ, & status religiosi susceptio, hæc, utpote bonum adeo excellens, prævalere debet. Nihilominus, consulto ad finem non solvendi debita, & non propter alium superiorem salutis propriæ finem, velle religionem ingredi, nullo modo sine peccato injustitiæ concederem.

g *Sanch. l. c. num. 8. alijque apud Delugo l. c. num. 65. quibus adde Dicastil. lib. 2. de just. tr. 2. d. 10. dub. 8. num. 129.*

10. His præmissis. Dico primò, gravatum in saeculo prædictis debitis sive ex contractu, sive ex delicto (nam si non ingentia sint, licet h. h. admittetur, ut vidi-

ne vidimus, ad professionem) eumdemque nulla bona habentem, quæ se cum ferre queat ad religionem, ad nihil ipsum obligari. Ratio ducitur ex dictis, quia, ob tantum bonum religionis, potuit cedere bonis: an in religione adhuc teneatur laborare, ut soluat ea debita, si possit, mox subiiciam.

hh *An etiam licitè, quando quamvis ingentia sint debita, sunt tamen incertorum Dominorum; vel quando sunt contracta sine culpa, vel quando ex sola liberali promissione. Vide ap. Dic. l. c. à n. 145.*

11. Dico secundo: si is aliqua bona habeat, quæ ad religionem ferat, obligari tunc religionem, solvere prædicta debita, juxta vires bonorum allatorum. Ratio est clara, quia bonorum successor adstringitur debitis eius, cui succedit.

12. Verum hic duæ dubitationes emergunt. Prima: quid si huic, jam professo in religione, deferatur aliqua hereditas, legatum, donatio?

Respondeo; Sanchez *h* docet, ex his religionem obligari, satisfacere pro dictis ejusdem religiosi debitis, quia nunquam per ingressum religionis factum à debitore, derogatum fuit jus creditorum, in ea omnia, quæ obvenire possunt religioni, ratione personæ ipsi obligatæ. Confirmari potest, quia sic, qui cessit bonis, si quid præter necessaria alimenta fortè acquisiverit, debet id creditoribus dare, ut omnes fatentur.

h Sanchez, l. 7. in Dec. c. 37. n. 4. cui adde Felin. Azor. Mol. aliosque apud Castrop. t. 3. tr. 16. d. 3. p. 16. n. 3.

Verum (rogata à tanto viro verba) hoc ipsum erat probandum, an

tale jus retineant creditores in religiosum? ad confirmationem enim clara patet disparitas: nam secularis cedens bonis, nec fit alterius, nec fit incapax domini, ut fit religiosus. Præterea mihi videtur, posse contra Sanchez ex ipsius doctrina probari opposita sententia: ipse enim & Castropalaus l. & communior veriorque opinio docet, legata, hereditates, donationes, & consequenter pretium laboris, non acquiri immediate religioso, & deinde religioni, sed immediate ipsi religioni, quia ipse religiosus incapax omnino est acquirendi domini. Iam ex hoc principio consequitur, creditores nullum jus habere in bona illi delata post professionem; deberent enim habere jus in religionem, quod nunquam habent.

i Sanchez, plures referens t. 7. in Dec. c. 12. n. 36. l. Castrop. l. 3. tr. 16. d. 3. p. 5. n. 5.

13. De hac nostra sententia sic habet Castropalaus *m*: ergo monasterium ex bonis occasione religiosi post professionem acquisitis, satisfacere creditoribus non tenetur; tum quia debita sunt extincta; tum quia illa bona religioso non acquiruntur, ut exinde onus creditoribus satisfaciendi accipiant, & sub eo onere immonasterium transferantur, sed immediate acquiruntur monasterio, quod non ex persona religioso, sed ex bonis ab illo acceptis, nec sub eo onere obligationem satisfaciendi creditoribus habet. Hac disputatiōis gratia dicta sint, quæ alijs definienda committimus. Hactenus Castropalaus: cuius verba dictos in me pariunt oppositos effectus.

ooo

effectus: alterum, solam propensionem tanti authoris, additis non vulgaribus jam dictis rationibus, videri sufficere ad id probabile reputandum: alterum, quod tantus author noluerit litem decernere, me vrgere, ut nec ego decernam.

Fateor tamen, conveniens esse, tunc religionem ex prædictis supervenientibus bonis solvere prædicta debita; & quidem potest, quia probabilissima est sententia Sanchez: quare tunc non dicitur Prælatus dissipare bona religionis, sed solvere debita, ad quæ solvenda ex probabili, immo communi sententia constringitur.

14. Secunda dubitatio: an hic religiosus obligetur laborare, quo pretium laboris impendat ad solutionem prædictorum debitorum? respondeo, non obligari: nam cum ipse nullius dominij capax sit, & totum, quod acquirit, immediatè cedat religioni, de eo pretio disponere non potest, solutio autem debiti ex proprijs debet fieri, non ex alienis.

Delugo duo docet: alterum, *mm* obligari monasterium, solvere prædicta Monachi debita, ex pretio ejusdem acquisito ex concionibus, lectionibus, &c.; alterum, *n* non obligari Prælatum, ad dandam licentiam Monacho, ut laborando acquirat aliquid, quo prædictis debitis satisfaciatur, quia Prælatus jus habet impediendi suum subditum in alijs actionibus, prout Prælato ipsi libuerit. Dico tamen, hæc duo dicta sibi minus coherere; si enim potest Prælatus prohibere, ne subditus ad hunc finem laboret, cur non poterit impedire, ne pretium habitum ex la-

bore detur debitoribus illis? utroque enim jure æque potitur Prælatus, & in personam religiosi, & in pretium ab eodem acquisitum. Melius igitur sic, habet Castropalaus. Sed verius existimo, neque Prælatum obligatum esse, hanc licentiam (laborandi) concedere, neque te illa uti; quia non creditorum, sed religionis es, & professione facta, cum celsione bonorum, debita extinxisti. Notas? id de hæreditate vel legato delatis post professionem, noluit decernere Castropalaus, modo num. 13. sed hoc de labore absolutè & sine hæsitacione decernit.

mm Delugo t. 1. de just. d. 21. sec. 6. n. 79. n. Id. ib. num. 82. vers. ultima denique pars. o Castrop. t. 3. tr. 16. d. 1. p. 7. §. 4. n. 8.

15. Illud apud neminem inveni, & tamen constanter dico, tum pro prædicta difficultate, tum pro proximè sequentibus, hæc non procedere de religionibus militaribus, v. g. Hierosolomitana, S. Iacobi, &c. quantumvis sequamur illam opinionem, quod sint in quocumque rigore religiosi: ratio est, quia hi, cum tam amplam habeant suorum bonorum administrationem, non censentur cedere bonis, cum eas religiones profitentur &c.

Aere alieno gravatus post professionem.

16. Quoad posterius, quando scilicet religiosus contraxit debita, dum est religiosus, distinguendum est de debitis ex delicto, & de debitis ex contractu, de

tu, de quibus, distinctè duabus assertionis sic statuo.

17. Assertio prima: si intra religionem debitum ex graui delicto religiosus contraxit, v. g. furando, damnificando, supra pretium justum vendendo secularibus &c. certum est, debere restituere, siue ipsum religiosum, siue religionem, si res ipsa extet, vel aliquid, in quo facti sint ditiores. Si vero nihil extet, non debet religio, quia delictum religiosi, etiam Prælati, si non est commissum modo capitulari ab ipsa communitate, non debet vergere in damnum monasterij. Vide, quæ dicam mox num. 23. Debet autem restituere religiosus ipse, si fruitur peculio, vel si potest ex ijs, quæ sibi à religione conceduntur, detrahare de non necessarijs commoditatibus *p.* Ratio est, quia religiosus furans ab extraneo, iniustitiam committit, ergo tenetur facere æqualitatem eo modo, quo potest.

p. Sanch. lib. 7. in Dec. c. 19. num. 112. cit. Molin. t. 1. d. 140. vers. potius distinguere.

18. Neque dicas: religiosus modò non tenebatur solvere debita contracta in sæculo ex delicto, ergo neque tunc debita similia contracta in religione. Ne id dicas, inquam; nam ibi purgavit debita illa per cessionem bonorum, non verò in casu præsentis; & ex alia parte quilibet conari, quantum potest, debet, ut æqualitatem, quam læsit, refarciat.

19. Potest tamen Prælatus impedire, ne hic religiosus ex subtractione peculij, vel suarum commoditatum, soluat seculari prædicta debita ex de-

lictò, etiam in religione contracta *q.* Ratio est, quia fructus peculij, & totum, quod sibi religiosus subtrahit de sua commoditate, est in dominio religionis, potest ergo Prælatus illud nolle à se abdicare, & sic restitutionem justè impedire.

q. Sanch. l. c. n. 113. contra Navar. licet eodem l. 7. in Dec. cap. 31. nu. 39. sui dicti immemor sequatur contrarium.

20. Fateor ergo, ex illo delicto religiosi, necessario, & immediatè oriri obligationem restituendi; oritur enim ex ipsa natura injustæ damnificationis, & hoc solum potuit velle Delugo *r.* qui nobis videtur contrarius; sed dico, posse deinde impediri ipsam restitutionem à Prælato, ex eo, quod religiosus non habeat, unde reddat, Prælato contradicente, qui justè contradicere potest, quia solus ipse potest disponere; & non religiosus, de rebus quomodocumque pertinentibus ad religionem. Atque ex huius doctrinæ inadvertentia defecisse in hac doctrina videntur non pauci.

r. Delugo t. 1. de just. d. 3. sec. 10. num. 223.

21. Dixi autem (seculari) nam si religiosus damnum per grauem culpam Theologicam fecerit monasterio, v. g. in officio Procuratoris, Cellerarij, Sacristæ &c. Prælatus non potest impedire restitutionem. Prælatus enim, nisi causa proportionata obstat, obligatur, monasterij sui indemnitàtem procurare.

22. Assertio secunda. Si religiosus, dum est intra religionem, contractum aliquem, siue onerosum, siue gratui-

gratuitum cum aliquo iniit. unde oritur obligatio restituendi; erit distinguendum. Vel enim iniit legitime, nomine religionis; & tunc tenetur ipsa religio. ut ex se patet, & probat fuisse Sanchez s: vel nomine religionis, nec cum licentia Prælati: & tunc sine dubio ad nihil religio tenetur: vel denique iniit, non quidem dicto legitimo nomine religionis, at cum licentia Prælati, siue etiam sine dicta licentia; & tunc si ex ejusmodi contractu damnum contrahenti successit, quia tunc adest damnificatio externi, quæ comparatur injustæ receptioni, recurrit contra religiosum doctrina allata numero 17. Religio autem tunc nihil debet, quia ex delicto religiosi, ut modo diximus, non debet monasterium damnum pati; & illa licentia, quando affluit, non data est ad contrahendum, nomine monasterij, sed fuit mera permissio, ne religiosus illicitè contraheret.

s Sanchez l. 1. in Dec. c. 31. à n. 9.

23. Dices, si servus, vel animal damnum infert tertio, Dominus eorum tenetur t vel refarcire damnum, vel servum seu animal pro noxa dare, ergo in casu nostro, si religiosus damnum infert tertio, violando v. g. tertij depositum, si non tradetur religiosus, saltem refarciatur damnum à religione. Respondeo, neganda est consequentia, quia religiosus non est servus; lege Sanchez u & Castropalaum x, qui docent commune esse apud Doctores, religiosum, tum seruum, tum filiofamilias comparari, prout monasterio vtilius fuerit; sed in re nostra vtilius est monasterio, illū comparari

filiofamilias, cuius delicto non tenetur pater, ut alibi & diximus, ergo &c.

t l. 2. de Noxal Action & nos diximus supral. 6. c. 4. §. 2. u Sanchez multis probans l. 7. in Dec. c. 12. n. 40. x Castropalaum l. 3. tr. 10. d. 3. p. 5. n. 5. z supral. 6. c. 4. §. 2. n. 6.

24. Quod si ex ejusmodi contractu à religioso nomine suo inito cum licentia, vel sine licentia Prælati, nullum damnum tertio successit, sed solum agatur an religiosus debeat stare contractui, aio, probabilius esse in foro conscientie debet stare. Ratio est, quia est probabilius, tunc oriri obligationem naturalem in religioso, dum superior contractum illum non irritat; & huius ratio est, quia sicuti votum religiosi Deo promissum est validum, donec superior irritet, ita & id, quod homini promittitur.

25. Neque dicas, religiosum non habere, nec velle, nec nolle; ne id dicas, inquam; nam non habet, quia non est tam efficax, ut non possit à superiore revocari, non verò, ut non possit se obligare.

26. Quoniam vero, ut innuimus, potest hunc contractum irritare superior, atque adeo nullum reddere. elto, possit illi stare, si velit, ut fatentur omnes, sicut potest, sed non tenetur pupillus vel minor, quando contrahit sine autoritate tutoris vel curatoris; inquiri, id semperne est, etiam quando ipsemet superior dedit licentiam? & quid de successore eius, qui eam licentiam concessit? respondeo, quando ab ipso, vel à quocumque successore data est licentia, non posse nec ab ipso, nec à quocumque alio superiore irritari ejusmodi contractum; ratio est, quia licentia

licentia facit, ut contractus sit omni ex parte validus, unde acquiritur jus tertio; hoc autem semel acquisitum, injustitia fieret, si posset invalidum reddi. Sanchez ibidem addit, si tunc superior nihilominus revocet licentiam, nolique, ut subditus stet ejusmodi contractui, non peccare subditum, si ei non stet. Verum hoc intelligere non possum; si enim ipse nobiscum concedit, tunc acquisitum esse jus tertio, qua ratione subditus in re tam clare injusta, atque adeo peccaminosa posset superiori obedire? tunc igitur solum poterit irritare contractum superior, & consequenter subditus illum non exequi, quando sine vlla licentia initus fuit.

a *Sancti. l. 9. de Matr. d. 40. n. 14. c. l. 7. in Dec. c. 31. n. 41. contra Less. l. 2. c. 40. d. 10. n. 15. dicentem, valide posse, sed non licite, sine justa causa.*

27. Disparitas denique, cur possit idem superior, qui dedit licentiam subdito, ut voveat, vel eius successor, irritare religiosi vota, non verò possit promissiones homini factas, est, quia ex voti approbatione non acquiritur jus tertio, sed Deo, cuius vices cum superior gerat ad gubernandum subditum, potest, saltem ex justa causa, eidem remittere jus Deo acquisitum: contra, cum non gerat hominis vices, jus homini acquisitum remittere non *b* valet.

b *l. Sancti. l. 9. de matr. d. 40. n. 14.*

§. II.

Quid?

1. Quid modo idem, quod debetur, vel ejus aestimatio restituenda

fit, patet ex dictis. Solum id superest notandum, an ut me occultum furem non patefaciam, possim rem extantem retinere, eiusque valorem restituere? respondeo, id non posse passim contingere; quia tunc potero a media alia persona, quæ de me tacet a, restituere. Quando tamen, licet rarissimè, eveniret, ut meam famam tertiæ personæ credere merito non audeam, aio, tunc licere, valorem reddere, etiam si putem, Dominum nolle valorem, sed velle omnino rem: ratio est, quia pluris facienda est mea fama: advertite, de notabili fama esse sermonem, ac notabiliter excedente aestimationem, quam assequeretur Dominus de re sua, ut ex superius dictis colligi potest. Immo casus, licet etiam rarus, esse posset, ut propter meam eandem famam, nec rem ipsam, nec valorem restituere tener, sed expectare mihi liceat, donec nanciscar personam aptam, qua media restituam, &c. Vel si nunquam inveniam, nunquam restituam; ratio eadem, quia mea notabilis fama exiguo proportionaliter damno alterius pecuniario prævalere semper debet.

a *Dicast. l. l. 2. de rest. t. 2. d. 11. d. 20. num. 121.*

§. III.

Cui?

1. **S**ane Domino: sed adhuc dux obviam se mihi faciunt quaestiones; alias faciliores vide apud alios; prima, an Domino restituendum id, quod eidem allatum sit damnum? secunda, cui restituendum quantum? Quid? do Domi-